

**PUISI SAWÉR DI KECAMATAN CIKATOMAS
KABUPATÉN TASIKMALAYA PIKEUN ALTERNATIF
BAHAN PANGAJARAN MACA ARTIKEL DI SMA KELAS XII
(Tilikán Struktural jeung Ajén Atikan Karakter)**

SKRIPSI

diajukeun pikeun nyumponan salah sahiji sarat ngahontal gelar
Sarjana Pendidikan

ku

Teti Hermayanti
NIM 1504979

**DEPARTEMEN PENDIDIKAN BAHASA SUNDA
FAKULTAS PENDIDIKAN BAHASA DAN SASTRA
UNIVERSITAS PENDIDIKAN INDONESIA**

2019

LEMBAR HAK CIPTA

**PUISI SAWÉR DI KECAMATAN CIKATOMAS
KABUPATÉN TASIKMALAYA PIKEUN ALTERNATIF
BAHAN PANGAJARAN MACA ARTIKEL DI SMA KELAS XII
(Tilikán Struktural jeung Ajén Atikan Karakter)**

oleh
Teti Hermayanti

Sebuah skripsi yang diajukan untuk memenuhi salah satu syarat memperoleh gelar
Sarjana Pendidikan Sunda pada Fakultas Pendidikan Bahasa dan Sastra

© Teti Hermayanti 2019
Universitas Pendidikan Indonesia
Agustus 2019

Hak Cipta dilindungi undang-undang.
Skripsi ini tidak bleh diperbanyak seluruhnya atau sebagian,
dengan dicetak ulang, difoto-kopi, atau cara lainnya tata ijin penulis.

LEMBAR PENGESAHAN

TETI HERMAYANTI
NIM 1504979

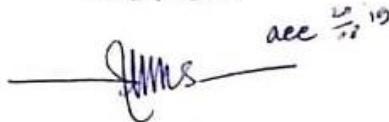
PUISI SAWÉR DI KECAMATAN CIKATOMAS
KABUPATEN TASIKMALAYA PIKEUN ALTERNATIF
BAHAN PANGAJARAN MACA ARTIKEL DI SMA KELAS XII
(Tilikan Struktural jeung Ajén Atikan Karakter)

Disaluyukeun jeung disahkeun ku:
Pangaping I,

Dr. Ruswendi Permana, M. Hum.
NIP 19590101 198601 1 001

Pangaping II,

ace 27/10

Dr. Retty Isnendes, S.Pd., M. Hum.
NIP 19721202 199903 2 001

Kauninga ku
Pupuhu Departemen Pendidikan Bahasa Sunda
Fakultas Pendidikan Bahasa dan Sastra
Universitas Pendidikan Indonesia,

Dr. Hj. Ruhailah, M. Hum.
NIP 19641110 198903 2 002

**PUISI SAWÉR DI KECAMATAN CIKATOMAS
KABUPATÉN TASIKMALAYA PIKEUN ALTERNATIF
BAHAN PANGAJARAN MACA ARTIKEL DI SMA KELAS XII
(Tilikan Struktural jeung Ajén Atikan Karakter)¹**

Teti Hermayanti²

ABSTRAK

Kasang tukang ieu panalungtikan didadasaran ku kurangna kasadaran masarakat kana ajén-inajén nu nyangkaruk dina puisi sawér sarta kurangna régénération pikeun ngamumulé puisi sawér. Ieu panalungtikan medar ngeunaan ulikan struktural jeung ajén atikan karakter dina puisi sawér di Kecamatan Cikatomas Kabupatén Tasikmalaya. Tujuan diayakeunna ieu panalungtikan nyaéta pikeun mikanyaho: 1) struktur puisi sawér di Kecamatan Cikatomas Kabupatén Tasikmalaya; 2) ajén atikan karakter nu nyampak puisi sawér di Kecamatan Cikatomas Kabupatén Tasikmalaya; 3) larapna hasil panalungtikan puisi sawér di Kecamatan Cikatomas Kabupatén Tasikmalaya pikeun bahan pangajaran maca artikel di kelas XII SMA. Métode nu digunakeun dina ieu panalungtikan nyaéta métode déskriptif-analitik. Ténik nu digunakeun dina ngumpulkeun data nyaéta ténik talaah pustaka, wawancara, jeung dokuméntasi. Data nu kakumpul aya 12 puisi sawér ti salapan urang narasumber. Dina ieu panalungtikan, kacangking hasil analisis struktur nu ngawengku wangun, wanda, eusi, jeung basa. Wangun puisi sawér nu katitén aya 4 nyaéta wangun sa'ir, wangun prosa, wangun puisi semi kauger, jeung wangun pupuh. Wanda nu kapaluruh tina 12 puisi sawér aya 3 nyaéta wanda puisi sawér pangantén, sawér sepit jeung sawér orok. Eusi dina puisi sawér nu kapaluruh dominan ku du'a jeung papatah. Basa dina puisi sawér ngawengku basa loma jeung basa lemes nu biasa dipaké dina kahirupan sapopoé. Ajén atikan karakter nu kapanggih nyaéta *religius, jujur, toleransi, disiplin, kerja keras, mandiri, cinta damai, peduli sosial*, jeung *tanggungjawab*. Puisi sawér nu dianalisis téh bisa dijadikeun bahan pangajaran maca artikel luyu jeung kritéria milih bahan ajar nu geus ditangtuukeun.

Kecap Galeuh : puisi sawér; struktural; ajén atikan karakter; bahan pangajaran

¹Ieu skripsi diaping ku Dr. Ruswendi Permana, M.Hum., miwah Dr. Retty Isnendes, S.Pd., M.Hum.,

²Mahasiswa Pendidikan Bahasa Sunda, Fakultas Pendidikan Bahasa dan Sastra, Universitas Pendidikan Indonesia, entragan 2015

**PUISI SAWER DI KECAMATAN CIKATOMAS
KABUPATEN TASIKMALAYA UNTUK ALTERNATIF
BAHAN PEMBELAJARAN MEMBACA ARTIKEL DI SMA KELAS XII
(Kajian Struktural dan Pendidikan Karakter)¹**

Teti Hermayanti²

ABSTRAK

Penelitian ini dilatarbelakangi oleh kurangnya kesadaran masyarakat terhadap nilai-nilai yang terkandung dalam puisi sawer serta kurangnya regenerasi untuk melestarikan puisi sawer. Penelitian ini membahas tentang analisis struktur dan pendidikan karakter yang terdapat dalam puisi sawer di Kecamatan Cikatomas Kabupaten Tasikmalaya. Tujuan penelitian ini yaitu untuk mendeskripsikan; 1) puisi sawer di Kecamatan Cikatomas Kabupaten Tasikmalaya; 2) pendidikan karakter dalam puisi sawer di Kecamatan Cikatomas Kabupaten Tasikmalaya; dan 3) penerapan hasil penelitian untuk bahan pembelajaran membaca artikel di SMA kelas XII. Adapun metode yang digunakan dalam penelitian ini adalah metode deskriptif analitik. Teknik yang digunakan dalam pengumpulan data yaitu teknik telaah pustaka, wawancara, dan dokumentasi. Data yang terkumpul berjumlah 12 puisi sawer dari 9 narasumber. Dalam penelitian ini, ditemukan hasil analisis struktur yang meliputi bentuk, jenis, isi dan bahasa. Dari 12 puisi sawer ditemukan 4 bentuk puisi sawer yaitu bentuk syair, bentuk prosa, bentuk puisi semi terikat, dan bentuk pupuh. Jenis puisi sawer yang ditemukan dari 12 puisi sawer terdiri dari jenis sawer pengantin, sawer sunat, dan sawer bayi. Isi dari puisi sawer yang dominan ditemukan berupa doa dan wejangan. Bahasa yang digunakan dalam puisi sawer cenderung bahasa lugas yang biasa dipergunakan dalam kehidupan sehari-hari. Pendidikan karakter yang ditemukan yaitu religius, jujur, toleransi, disiplin, kerja keras, mandiri, cinta damai, peduli sosial, dan tanggung jawab. Puisi sawer yang dianalisis bisa dijadikan bahan pembelajaran membaca artikel sesuai dengan kriteria memilih bahan pembelajaran yang sudah ditentukan.

Kata kunci : puisi sawer; struktural; pendidikan karakter; bahan pembelajaran

**SAWER POETRY IN CIKATOMAS DISTRICT
TASIKMALAYA DISTRICT FOR ALTERNATIVES
LEARNING MATERIALS READ ARTICLES IN CLASS XII HIGH SCHOOL
(Structural Study and Character Education)¹**

Teti Hermayanti²

ABSTRAK

This research is motivated by the lack of public awareness of the values contained in sawer poetry and the lack of regeneration to preserve sawer poetry. This study discusses the structure analysis and character education contained in the poetry sawer in Cikatomas Subdistrict, Tasikmalaya Regency. The purpose of this study is to describe; 1) sawer poetry in Cikatomas Subdistrict, Tasikmalaya Regency; 2) character education in sawer poetry in Cikatomas Subdistrict, Tasikmalaya Regency; and 3) application of research results to learning materials for reading articles in class XII high school. The method used in this research is descriptive analytic method. The techniques used in data collection are literature review, interviews, and documentation. The data collected amounted to 12 sawer poems from 9 speakers. In this study, it was found the results of structural analysis which included form, type, content and language. From 12 sawer poems, there are 4 forms of sawer poetry, namely poetical form, prose form, semi bound poetic form, and poetic form. Types of sawer poetry found from 12 sawer poems consist of types of bridal sawers, circumcision sawers, and baby sawers. The contents of the dominant poem were found in the form of prayer and discourse. The language used in sawer poetry tends to be the straightforward language commonly used in daily life. Character education found is religious, honest, tolerance, discipline, hard work, independent, peace-loving, social care, and responsibility. Sawer poetry analyzed can be used as learning material for reading articles in accordance with the criteria for selecting predetermined learning materials.

Keywords: sawer poetry; structural; character education; learning material

DAPTAR EUSI

LEMBAR PENGESAHAN	i
LEMBAR HAK CIPTA	ii
SURAT PERNYATAAN	iii
PANGJAJAP	iv
TAWIS NUHUN.....	v
ABSTRAK	vii
DAPTAR EUSI.....	x
DAPTAR TABEL	xiv
DAPTAR BAGAN	xv
DAPTAR GAMBAR.....	xvi
DAPTAR LAMPIRAN	xvii
DAPTAR SINGGETAN.....	xviii
BAB 1 BUBUKA	1
1.1 Kasang Tukang Panalungtikan	1
1.2 Rumusan Masalah	3
1.3 Tujuan Panalungtikan.....	4
1.4 Mangpaat Panalungtikan.....	4
1.5 Raraga Tulisan	5
BAB II ULIKAN TIORI, PANALUNGTIKAN SAMÉMÉHNA, JEUNG RARAGA MIKIR	7
2.1 Ulikan Tiori	
2.1.1 Puisi Sawér	7
2.1.1.1 Wangenan Puisi Sawér	7
2.1.1.2 Kamekaran Puisi Sawér	8
2.1.1.3 Papasingan Puisi Sawér.....	9
2.1.2 Struktur Puisi Sawér	10
2.1.2.1 Wangenan Struktural.....	10
2.1.2.2 Struktur Lahir jeung Struktur Batin Puisi	11
2.1.2.3 Struktur Puisi Sawér	17
2.1.3 Ajén Atikan Karakter.....	22
2.1.4 Bahan Pangajaran	25
2.1.4.1 Wangenan Bahan Pangajaran	25
2.1.4.2 Fungsi Bahan Pangajaran	25
2.1.4.3 Pangajaran Maca	26
2.1.4.4 Kriteria Milih Bahan Pangajaran	29
2.1.4.5 Kompetensi Inti jeung Kompetensi Dasar Pangajaran Maca Artikel	30
2.2 Panalungtikan Saméméhna.....	31
2.3 Raraga Mikir	32
BAB III MÉTODE PANALUNGTIKAN	34
3.1 Désain Panalungtikan	34

3.2 Data jeung Sumber Data	35
3.3 Téhnik Ngumpulkeun Data.....	39
3.4 Instrumén Panalungtikan	40
BAB IV HASIL PANALUNGTIKAN JEUNG PEDARAN.....	44
4.1 Hasil Panalungtikan.....	44
4.1.1 Struktur Puisi Sawér	44
4.1.2 Ajén Atikan Karakter Puisi Sawér	106
4.1.3 Larapna Hasil Panalungtikan pikeun Alternatif Bahan Pangajaran Maca Artikel di SMA Kelas XII	119
4.2 Pedaran	132
BAB V KACINDEKAN, IMPLIKASI, JEUNG RÉKOMÉNDASI	138
5.1 Kacindekan.....	138
5.2 Implikasi	140
5.3 Rékoméndasi	140
DAPTAR PUSTAKA	141
LAMPIRAN.....	143
RIWAYAT HIRUP	200

DAPTAR TABÉL

Tabél 2.1 KIKD Kaparigelan Maca Artikel di SMA Kelas XII.....	31
Tabél 3.1 Data Puisi Sawér.....	36
Tabél 3.2 Data Narasumber Puisi Sawérr.....	37
Tabél 3.3 Instrumén Talaah Pustaka.....	41
Tabél 3.4 Instrumén Wawancara.....	41
Tabél 3.5 Format Data Narasumber.....	41
Tabél 3.6 Kritéria Milih Bahan Ajar.....	43
Tabél 4.1 Puisi Sawér 1.....	44
Tabél 4.2 Puisi Sawér 2.....	49
Tabél 4.3 Puisi Sawér 3.....	56
Tabél 4.4 Puisi Sawér 4.....	62
Tabél 4.5 Puisi Sawér 5.....	68
Tabél 4.6 Puisi Sawér 6.....	73
Tabél 4.7 Puisi Sawér 7.....	77
Tabél 4.8 Puisi Sawér 8.....	83
Tabél 4.9 Puisi Sawér 9.....	89
Tabél 4.10 Puisi Sawér 10.....	93
Tabél 4.11 Puisi Sawér 11.....	99
Tabél 4.12 Puisi Sawér 12.....	102
Tabél 4.13 Puisi Sawér 13.....	136

DAPTAR BAGAN

Bagan 2.1 Raraga Mikir.....	33
Bagan 3.1 Désain Panalungtikan.....	35

DAPTAR GAMBAR

Gambar 3.1 Peta Kecamatan Cikatomas.....	38
--	----

DAPTAR LAMPIRAN

Lampiran 1 SK Skripsi.....	144
Lampiran 2 Data Puisi Sawér.....	146
Lampiran 3 Hasil Analisis Ajén Atikan Karakter.....	172
Lampiran 4 Silabus.....	185
Lampiran 5 RPP.....	186

DAPTAR SINGGETAN

- alm. : Almarhum
FPBS : Fakultas Pendidikan Bahasa dan Sastra
kc : Kaca
LBSS : Lembaga Basa jeung Sastra Sunda
No. : Nomor
RPP : Rencana Pelaksanaan Pembelajaran
SK : Surat Keterangan
SMA : Sekolah Menengah Atas
Spk : Saparakanca
UPI : Universitas Pendidikan Indonesia

DAPTAR PUSTAKA

- Amelia, L. (2013). *Puisi Sawér Pangantén di Kacamatan Nusahérang Kabupatén Kuningan pikeun Bahan Pangajaran Ngaregepkeun di SMP.* (Skripsi). Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah UPI, Bandung.
- Arikunto, S. (2013). *Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan Praktik.* Jakarta: PT Rineka Cipta
- Danadibrata, R.A. (2009). *Kamus Basa Sunda.* Bandung: PT Kiblat Buku Utama.
- Danandjaja, J. (1984). *Folklor Indonesia.* Jakarta: PT Temprint.
- Dinas Pendidikan Provinsi Jawa Barat. (2013). *KIKD dan Silabus Mata Pelajaran Bahasa Sunda.* Dinas Penprov Jabar.
- Hadish, Y.K dkk. (1986). *Puisi Sawer Bahasa Sunda.* Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa Departemen pendidikan dan Kebudayaan.
- Haerudin, D & Kardana, K. (2013). *Panganteur Talaah Buku Ajar.* Bandung: Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah FPBS UPI.
- Iskandarwassid. (2003). *Kamus Istilah Sastra.* Bandung: Geger Sunten.
- Isnéndés, R, Narudin & Toyidin.(2018). *Teori Sastra Kontemporer.* Bandung: Upi Press.
- Isnéndés, R. (2010). *Teori Sastra.* Bandung: CV Wahana Karya Grafika.
- Isnéndés, R. (2013). *Struktur dan Fungsi Upacara Ngalaksa di Kecamatan Rancakalong Kabupaten Sumedang dalam Perspektif Pendidikan Karakter* (Doctoral dissertation, Universitas Pendidikan Indonesia).
- Koswara, D. (2013). *Racikan Sastra.* Bandung: Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah Universitas Pendidikan Indonesia
- Lembaga Basa dan Sastra Sunda. (2007). *Kamus Umum Basa Sunda.* Bandung: Tarate Bandung.
- Maesaroh, S. (2010). *Puisi Sawér Pangantén anu aya di Kacamatan Nyalindung Kabupatén Sukabumi pikeun Bahan Pangajaran Maca di SMA.* (Skripsi). Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah FPBS UPI, Bandung.
- Margono, S. (2014). *Metodologi Penelitian Pendidikan.* Jakarta: Rineka Cipta
- Moleong, L.J. (2010). *Metodologi Penelitian Kualitatif.* Edisi Revisif. Bandung: PT. Remaja Rosdakarya
- Mutoharoh, A. (2015) *Pengembangan bahan ajar Ilmu Pengetahuan Alam berbasis ensiklopedia untuk siswa Kelas IV di SDI Kardina Massa Blitar.* Undergraduate thesis, Universitas Islam Negeri Maulana Malik Ibrahim.
- Pannen, P. (2001). Kontruktivisme dalam Pembelajaran. Jakarta: Direktorat Pendidikan Tinggi Departemen Pendidikan Nasional.
- Ratna, N.K. (2013). *Teori, Metode, dan Teknik Penelitian Sastra.* Yogyakarta: Pustaka Pelajar.

- Rusman. (2009). *Imanajemen Kurikulum*. Jakarta: Raja Grafindo Persada.
- Rusyana, Y Spk.(1997). *Ensiklopedi Sastra Sunda*. Jakarta: Pusat Pembinaan Dan Pengembangan Bahasa Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.
- Sastrawijaya, Maryati spk. (1995). *Antologi Puisi Sunda*. Bandung: Universitas Padjadjaran.
- Sudaryat, Y. (2010). *Ulikan Semantik Sunda*. Bandung: CV Geger Sunten.
- Sudaryat, Y. (2015). *Wawasan Kasundaan*. Bandung: JPBD FPBS UPI.
- Sudaryat, Y. (2016). *Pangjembar Basa jeung Sastra Sunda pikeun Mahasiswa jeung Umum*. Bandung: Thursina Mediana Utama
- Supinah, P. (2005). *Sawer: Komunikasi Simbolik pada Adat Tradisi Suku Sunda dalam Upacara setelah Perkawinan*. Mediator (Jurnal Komunikasi), Vol. 7 No. 1 Juni 2006.<https://ejournal.unisba.ac.id/index.php/mediator/article/view/1225/777>. 4 Oktober 2018.
- Tarigan, H.G. (2015). *Membaca Sebagai Suatu Keterampilan Berbahasa*. Bandung: Angkasa
- Wahyuni, S & Ibrahim S. (2013). *Perencanaan Pembelajaran Bahasa Berkarakter*. Bandung: PT. Refika Aditama.
- Waluyo, HJ. (1987). *Teori dan Apresiasi Puisi*. Jakarta: Erlangga.
- Widyastuti, T. (2005). Ajén Falsafah Upacara Sawér Pangantén piken Bahan Pangajaran Basa Sunda di SMPN 12 Bandung Kelas VIII Ngagunakeun Modél Démonstrasi. (Skripsi). Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah FPBS UPI, Bandung.